

14. OCT. 1925

UNIVERSUL LITERAR

Supt conducerea D-lui N. IORGA

Literatura și cinematograful

de N. IORGA

Pe pînza reprezentăției cinematografice se desfășură o viață.

O viață ciudată, în care porțiile sînt de cele mai multe ori exagerate sau strîmbate, în care mișcările sînt izbiri sau răpezituri furioase, în care fețele care nu vorbesc fac schime speciale pentru a se înțelege ce gînd le însuflețește, ce patimă le frămîntă.

Și ceia ce se petrece trebuie să fie neobișnuit. Întîmplări pe care le poate născoci numai o minte bolnavă, chinuită de dorința de a găsi ceva nou, neînchipuit de nou, foarte impresionant. Vinători de lei, fie ei de ihtiosauri, rătăcirii prin pustii unuiașaselea continent, furturi electrice, asasinat cu unde herziene, iubiri cu scandal, discuții cu revolverul, aruncări în apă, spînzurări pe funii, zboruri prin văzduh și vijilii cu automobile fantastice. Fără asta cinematograful n'are haz: nu face să te duci la dînsul. N'ai avea decît să te uiți împrejur ca să vezi lucruri obișnuite, biete lucruri banale, indiferent dacă în ele e bucurie ca bucuria ta și durere ca propria ta durere.

Toate acestea trebuie să se strecoare apoi răpede, amețitor de răpede. O icoană aleargă după alta ca să se confunde. Și din această goană a imaginilor, pe care le simți alergînd în epileptica lor țacănire, însuși subiectul capătă o înfățișare de zbucium, de gîfiiere.

Cine nu se duce la cinematograful! Și cîți nu se duc numai la cinematograful! Astfel din frecventarea continuă a spectacolului la modă se formează o anume deprindere a sufletului.

Ori de se duce apoi publicul la teatru ori de ia în mînă o povestire, îi trebuie ceva de același fel. De aici teatrul pen-

tru decor și pentru „mișcare“. De aici ridiculele „Byzantzuri“ (așa scriu erudiții afișurilor), cu personajii istorice neînțelese într'o acțiune copiată după cel dintăiu manual și într'un cadru de o pretențioasă și naivă ignoranță. De aici celelalte exhibiții spectaculare, în care nu e nici minte, nici inimă și în care viersul sau rîndul de prosă e numai un fel de expresie oarecare.

De aici, în literatura propriuzisă, povestirea pentru povestire. Povestirea miraculoasă, neverosimilă, nelogică, scrisă într'un stil lipsit de orice perso-

nalitate, căreia i se cere o singură calitate: să depene un fir de o culoare și de o materie neobișnuită într'un mediu care să nu samene cu acela de care sîntem încunjuțați. Lucruri trăite sau netrăite—e indiferent. Cine să mai caute vibrația emoționantă a martorului și actorului celor înfățișate! Ajung ceruri nouă, nume exotice, întîmplări unice. Publicul își recunoaște cinematograful cînd se aprinde la Paris de „haducii“ și „Anghelii“ Orientului de convenție în stil de «Alhambre» de carton, precum la București s'ar aprinde de «apașii» din dosul fortificațiilor parisiene.

Cinematograful nu poate cuprinde literatură. El se răsbună făcînd-o.

N. IORGA

GALBENII

XX

Străbunul meșteșug.

S'a auzit tociind la noi în sat
Vestind pe-a doua zi o serbătoare.
Bătea 'n aceeași toacă unde-am învățat
Alături de credința 'ntăritoare
Să toc cu vechi ciocane, muci de lemn.

Azi parcă văd pe tata lingă mine,
Cu stăruință dîndu-mi cald indemn:
— Așa să fii ciocanele, vezi bine;
Intîiu să bati de două ori cu ele,
Apoi cu unul rar să dai în toacă,
Atîta cît nu simți că ostenești.
Pe urmă saltă 'n ritmuri mărunțelo
Din ce în ce mai pline să se facă,
Să-ți pară zvon de aripi ingerești.
Să-ți tremuri pumnii strînși cu 'ndemnare
Să crezi că pică grindina pe casă,
Să-ți pară glas de apă furtunoasă
Supt fulgere de lemn tocănitore.
Pe mine m'a deprins bunicul tău,
Pe dînsul l-a 'nvățat bunicul meu,
Din tată 'n fu, la bine și la rău,
Din turnul caselor lui Dumnezeu
Vestim poporului cu glas de toacă
Pe-a doua zi o nouă sărbătoare.

Tu, cînd vei crește 'n lumea noastră, mare,

*Eu vou avea în plete promoroacă —
Să'nveți pe-ai tăi acest sfînt meșteșug;
Căci fiecare țasă cu iubire
Ceva ta fii pe lume moștenire
Din spornicia unei vieți întregi.
Nu am nici boi să-ți țasă, nu am nici plug.
Ci, cînd vou fi la margini de mormînt —
Noi muritorii stăm supt aspre legi—,
Aș vrea s'aud al nimii cuvînt
Rostit în zvonul glasului de toacă;
Atunci, din strîmtul meu sicriu, stingher,
Neprihănită gura mea să tacă
Stîndu-mă cu inima la cer.
Așa-mi spunea pe vremuri tată-mieu
Suit în turn, cu rîvnă să mă 'nvețe
Ștrăbunul meșteșug—să toc și eu...*

E tare mult, de-atunci, din tinerețe.

Volbură Poiană

ALEXANDRI ȘI MODELELE SALE

— Cu prilejul studiului d-lui Charles Drouhet —
de ION SAN-GIORGIU

D-l Charles Drouhet, adunîndu-și în volum studiile privitoare la influența scriitorilor franceși asupra operei literare a lui Vasile Alecsandri, a reușit să ofere cercetătorilor poetului o imagine unitară a dependenței sale de cultura franceză. Dar d. Drouhet a realizat prin cartea sa, care se prezintă ca o lucrare de vastă erudiție și de frumoasă obiectivitate științifică, și cea dintîiu cercetare științifică de literatură comparată în limba românească privind legăturile unui scriitor român cu o literatură străină.

Critica foiletonistică și-a exprimat oareșicum nedumerirea că un învățat își poate cheltui timpul și știința pentru a «sfărîma o glorie» a literaturii noastre. Nedumerirea era naivă, iar teama de a răsturna o glorie, nefundată. Originalitatea unui scriitor nu se diminuează prin descoperirea influențelor pe care le-a suferit, atît timp cît aceste influențe au fost asimilate de o cultură și un talent personal. O știință relativ nouă, literatura

comparată, și-a luat drept țintă tocmai cercetarea legăturilor ce există între deosebitele literaturi. De cînd un Joseph Texte și un P. Betz au întemeiat această știință și de cînd cercetări necontestate au dovedit cîte izvoare deosebite au servit unui Shakespeare, Goethe și Victor Hugo pentru a crea o operă care trăiește vie și tinără și astăzi încă, criticele aduse literaturii comparate nu mai pot fi luate în serios de nimeni.

D-l Charles Drouhet a știut însă să mai treacă și peste altă greutate. Cercetările de literatură comparată sînt în genere foarte delicate. Ele pot uneori pasiona exagerat pe cercetător și-l pot sili să caute influențe acolo unde nu se întîlnesc decît vagi reminiscențe sau unde, motive literare asemănătoare apar în chip independent unele de altele. De aceea cercetătorul trebuie să procedeze nu numai cu o obiectivitate neîntrerupt controlată de cel mai pur spirit științific, dar și lipsit de orice ideie preconcepută și de ambi-

ția de a face descoperiri de plagiate inexistente. Lucrarea d-lui Drouhet poate fi considerată din acest punct de vedere ca o realizare reușită. D-sa, cercetînd influența franceză la Alecsandri nu a uitat niciun singur moment căare de a face cu o personalitate scumpă tuturor Romînilor și a procedat deci cu respectul cuvenit unui mare poet.

Ca metodă, d. Drouhet a știut să facă deosebire între influențele voite și conștiente pe care le întîlnim mai ales în teatrul în prosă al lui Alecsandri și între influențele involuntare, care arată cum știa Alecsandri, să asimileze materialul poetic străin, influențe pe care le întîlnim mai ales în poezia sa lirică și epică.

Că teatrul în prosă al lui Alecsandri este plin de influențe, că e aproape o nesfîrșită serie de localisări, nu e de mirare. Se știe că pe tărîmul dramatic nu se crease pînă la Alecsandri încă nimic.

Teatrele aveau nevoi de repertoriu și aceasta cădea în bună parte în sarcina lui Alecsandri. Pentru a face față acestor cereri de repertoriu, Alecsandri găsi un mijloc ușor și simplu: compilările și localisările. Astfel populara *Coana Chirița* nu este după amănunțita cercetare a d-lui Drouhet decît o compilare de efecte comice din „Provincialii la Paris” a lui Picard, din „Contesa d'Escarbagnas” a lui Molière sau chiar din „Nebuniile amoroase” de Regnard. D-l Drouhet mai arată apoi ce izbitoare asemănări există între comedia „Coana Chirița în balon” și „D-na Angot în balon” a lui Scribe. În ce privește ciclul Coanei Chiriței, influența modelelor franceze se întîlnește și în felul cum sînt schițate personagiile secundare și chiar în cele mai mărunte procedee comice. În ce privește localisările la unele din ele se cunosc prea

bine modelele, cum e de pildă „Ginerele lui Hagi Petcu“, care nu e decit versiunea românească a lui „Gendre de Mr. Poirier“ de Augier. D-l Drouhet ni arată cu aceeași inepuisabilă erudiție că în „Lipitorile Satului“ apar atâtea elemente dintr'o piesă a lui Charles Bataille și Rolland, precum popularul vodevil „Florin și Florica“ este și el o compilație după „Marionetele lui Picard“. Dar, chiar și atunci când se încearcă într'o piesă socială ca „Boieri și Ciocoi“, care trebuia să fie o creațiune originală, Alecsandri, care se molipsise de tehnica teatrală francesă de pe la 1850, nu poate înlătura influențe însemnate, aceia a unor piese de Augier, care pare să fi fost unul din dramaturgii de predilecție ai poetului nostru. Din teatrul în prosă al lui Alecsandri singurele piese în care talentul poetului se mișcă independent sînt „Iorgu de la Sadagura“, „Iașii în Carnaval“ și „Sinziana și Pepelea“.

Dacă influența francesă a fost în teatrul în prosă directă și conștientă, ba chiar voluntară, la teatrul în versuri ea trebuie urmărită în manieră și în factură. E mai mult o influență formală, cum se va vedea că este și influența lui Lamartine și Hugo în poesia lirică și epică a lui Alecsandri. D-l Drouhet arată cum Alecsandri aplică teoriile din prefața lui Cromwel și Ruy Blas. Dintre cele trei drame în versuri, „Fintina Blandusiei“ este cea mai personală și cea în care influențele străine se pot găsi mai greu.

În „Ovidiu“ putem urmări alături de procedee și motive romantice influența lui Racine și chiar a lui Molière, iar în „Despot-Vodă“ putem remarca fără multă greutate, pe lângă subiectivismul lui Hugo, și numeroase alte procedee romantice. D-l Drouhet are dreptate cînd spune că Alecsandri nu

era făcut să scrie în felul dramei romantice. Influența în drama sa istorică e formală și nici decum asimilată și contopită cu o predispoziție naturală pentru acest gen literar.

Alecsandri nu și-a creat gloria literară ca poet dramatic, ci ca poet liric și epic. În această direcție cercetarea comparată poate lămuri contribuția personală a poetului și aceia a elementelor străine. În două capitole foarte amănunțite, d-l Drouhet se ocupă cu legătura poesiei lirice și epice a lui Alecsandri cu maestrul romanticismului Lamartine și Hugo.

Se știa de pildă că atît de cîntata „Steluța“ a lui Alecsandri a avut ca model poesia „Amintirea“ a lui Lamartine. D-l Drouhet merge mai departe, arătînd cum aproape întreaga lirică de iubire a lui Alecsandri oglindește ceva din sentimentalismul romantic al lui Lamartine, de la care poetul a rămas și cu unele reminiscențe stilistice. Atmosfera și idealismul lui Lamartine au lăsat de sigur urme în lirica lui Alecsandri. De la Victor Hugo Alecsandri a împrumutat mai mult elemente tehnice și stilistice și multe din ritmurile „Orientalelor“ pot fi regăsite în poeziile lui Alecsandri. Cea mai interesantă și mai precisă dintre cercetările d-lui Drouhet este aceea privitoare la poeziile epice ale lui Alecsandri. D-sa crede înainte de toate în „acțiunea hotărîtoare“ a „Legendei Veacurilor“ a lui Hugo asupra „Legendelor“ — nu vedeți și identitatea titlului? — și arată cum Alecsandri „tratează folklorul național după procedeele specifice romantice“. „Legenda Veacurilor“ nu a influențat deci prin subiecte, ci prin tehnică, procedee, motive și stil. D-l Drouhet crede că Alecsandri a îmbrățișat și concepția de viață a lui Hugo; cea ce este firește mai greu de dovedit. Interesantă e mai ales cercetarea pro-

cedeele și chiar urmărirea unor imagini ale lui Hugo pe care le utilizează Alecsandri. Uneori întîlnim la poet imagini din Hugo transpuse de-a dreptul în românește, ca de pildă:

*Fug Leșii, fug Cruciații și
I fuge însuși Cranul,
Ii duce Domnul Ștefan cum
vîntul duce paiul.*

(Dumbrava Roșie.)

*Comme s'envole au vent une
paille enflammée
S'évanouit ce bruit qui fut
la grande armée.*

(Expiation.)

O asemănare izbitoare e de asemenea între cunoscutele versuri din „Peneș Curcanul“ și „Cîntarea aventurierilor mării“ a lui Hugo, din care cităm pentru comparație:

*En partant du golfe d'O-
trante Nous étions trente,
Mais en arrivant à Caix
Nous étions dix.*

Dacă se mai adaugă procedeele stilistice împrumutate de Alecsandri de la Hugo, ca paralelismul, antitesele, repetițiile și chiar metafore, lucruri pe care d-l Drouhet le precizează cu meticuloasă științifică, atunci se poate zice cu drept cuvînt că poeziile epice ale lui Alecsandri sînt partea din opera sa în care influența romanticismului frances a fost mai adînc resimțită și unde stilul său poetic se armonizează mai bine cu stilul romanticilor francesi.

Deși în scurta sa concluzie d-l Drouhet constată că numai o parte din opera lui Lamartine și Hugo a influențat pe Alecsandri și că nimic din „Jocelyn“ a celui d'întăiu și din „Contemplațiile“ lui Hugo nu putem găsi oglindindu-se în opera cîntărețului de la Mircești, lipsește totuși acestui studiu o scoatere în relief a originalității lui Alecsandri, care cu toate influențele se afirmă, și o mai amănunțită cercetare a paradoxalei probleme cum un poet clasic ca Alecsandri a

fost totuși influențat din punct de vedere formal de către romanticii francezi. D-l Drouhet s'a menținut însă în nota strict filologică a cercetării, lăsând pe sama altora comentariile. Aceasta nu scade lucrarea sa, care

ca material și metodă contribuie la încetățenirea spiritului științific în cercetările critice, iar ca o contribuție la istoria literaturii române lămurește în chip definitiv legăturile lui Alecsandri cu scriitorii francezi.

SONET

de Giuseppe Leopardi

*Cînd simte zborul clipelor din urmă,
Pe termul plin de grea singurătate,
În ghiara morții lebăda se zbate,
Și'n rătăc cîntec sufletul și-l curmă.*

*Ar vrea să-și ducă zborul mai departe.
Își plînge viața stînsă prea curînd,
Serbătorînd cu cel din urmă gînd
Cărarea ce-o apropie de moarte.*

*Cu același gînd, femeie, cînd iubirea
S'apropie de cea din urmă clipă
Și nu vîd niciun mijloc de scăpare, —*

*Din sufletu-mi un cîntec se'nfiripă
Și plîng cu-amare lacrimi nălucirea,
Tăcerea ta și dragostea ce moare.*

Trad. de Al. Iacobescu

Vremuri și oameni

„Biruința lui Vasile Grecu“

de I. Agirbiceanu

VI.

Prisonierul rus Andrei Vasilievici Petrov fu încartiruit la notarul Vasile Grecu. Nu fu o silă, nici o alegere, ci un lucru firesc, rînduit așa parcă dela începuturile lumii. Nicio întrebare, nicio discuție nu se urmă. Și totuși găzduirea lui la notar, mulțumi pe toată lumea.

Încă înainte de prînz, cînd satul întreg era adunat în jurul prizonierilor în curtea boierească, sosiser aici, din curtea de peste drum, sotia administratorului cu cele două surori ale sale, fete mari. Făcură repede cunoștință cu cei doi ofițeri austro-ungari, dintre cari unul era un Șvab grăscior, cu obraji mari și rumeni. Cel lalt, deș avea unul dintre numele istorice ungu-

rești, și vorbea limba Statului ca și un nepot al lui Tuhtum, nu călca a Ungur, cum nu călca moș Damian, pîrgarul satului, a popă. Deși era inferior în grad Șvabului, el părea stăpînul. Vioiu, neastîmpărat, ca argintul viu, se agita zădarnic cînd deocamdată nimic nu era de lucru. Gîcia gîndurile Șvabului, pentru planurile de mai tîziu, și nu aștepta ca acesta să-și deschidă gura, pentru a da porunca ce trebuia.

Din cînd în cînd, eu o mulțumire pe care nu și-o putea ascunde, arunca priviri asupra fetelor, a femeilor mai frumoase, și buzele lui groase, unuroase parcă, aveau o destindere.

Cînd sosi administratorul acasă

li găsi instalați la el, bînd rachiu de drojdie, mestecînd brînză cu pine moale. Cele două surori rîdeau cu lacrimi de spiritele sublocotenentului. Căpitanul, Șvabul, zimbea cu gura plină, și dădea păharele peste cap.

— Dumneavoastră, începu administratorul, veți fi oaspeți curți; nici că se poate altfel.

— O, chestiunea aceasta e aranjată de mult, răspuse D-na Ponori. Patru odăi stau goale. Ar fi putut încape și Rusul, dar, drept să vă spun, e mai bine așa.

— Da! Vom fi mai nestînjeniți, zise una dintre fete.

— Destul că-i avem pe front înaintea nasului, observă sublocotenentul.

Șvabul vorbea mai greoiu ungurește.

— Dar unde-l vom așeza pe Andrei Vasilievici Petrov? Trebuie să fie loc sigur. Să nu ne trezim cu o încercare de desertare!

— Cit despre asta să nu aveți grije, răspunde d. Ponori. Dacă va rămînea la notar, care e român, va fi în siguranță. Orice încercare de acest fel va fi socotită ca o conspirație a amîndurora.

— Da! E foarte potrivit, întări sublocotenentul. Mai adăugați că-s amîndoi aliați de războiu și pravoslavnici.

Administratorul era totuși neliniștit. Nu mai vorbise cu notarul despre încartiruirea la el a unuia din ofițeri de cînd îi dăduse scrisoarea dela conte, stăpînul moșiei.

Ieși în curte, privi pe stradă, în ograda vecină, apoi ieși în uliță.

Grupuri de oameni mai ieșiau și acum dela Ruși. Alții intrau.

— N'ati văzut pe domnul notar?, întrebă Ponori.

— A fost mai înainte. Dar s'au înapoiat toți trei. Cum trei?

— Notarul cu doamna și Rusul!, răspuse alt Român.

— Care Rus?

— Ofițerul care a cuvîntat în limba lor.

Administratorul nu știa de cuvîntarea lui Andrei, dar înțelese că de el e vorba.

— Și încotro au plecat?

— Spre casă.

Dl. Ponori nu mai intră în curtea cu prizonierii, ci porni spre locuința lui Vasile Grecu.

Notarul și Vilma se vorbiră de cu seară să meargă împreună pentru a vedea pe prizonieri. Își repetară înțelesul și de dimineață: Vasile va veni să o ia, îndată ce va auzi că au intrat în sat. N tarul se ținu de cuvînt, dar cînd, im-

preună, cu Vilma, la întoarcere, ajunseră în fața primăriei, sluga de la poșta îl aștepta cu două telegrame. Le desfăcu, văzu că, cu întoarcerea poștei, trebuia să trimească niște rapoarte urgente, rugă pe Vilma să meargă singură, căci vine și dinsul numai decit, și, cum nu-l avea la îndemână pe moș Damian, oprî pe servitorul dela poșta să-i ducă scrisorile.

Nu zăbovi mai mult de o jumătate de ceas, dar, cînd ajunse el, Rușii erau în curte, și tocmai li vorbea ofițerul rus. Voacea Rusului îi uimi: părea că liniștește sufletul. Caută cu privirea prin mulțime, dar nu putu descoperi în grabă pe Vilma. În sfîrșit o zări strimtorată între femei. Numai ochii și fruntea îi putu vedea. Cînd ajunse lângă dînsa, Rușul nu mai vorbea, se amestecase în mulțime.

Vilma era transparent de palidă.

— Săracii oameni, suspină ea.

— Biete victime!, răspunse Vasile. O turmă ce a fost dusă la junghiere. Rămășițele ei iată-le. Dar ai auzit glasul acestui ofițer?

Vilma inclină din cap.

— Un bariton cum n'am mai auzit. Nici nu mi-am putut închipui să existe așa voace, zise notarul cu însufleșire.

Nevasta inclină din nou din cap.

— Frumoasă voace, șopti ea.

— Cred că o s'o mai auzim multă vreme, începu notarul după un timp de tăcere. E și rugămîntea contelui să-l găzduim noi pe Rus. Mi-am și uitat să-ți spun. Proprietarul mi-a trimis o scrisoare prin d. Ponori: o uitasem în buzunar, și numai venind dela cancelarie, mi-am adus aminte de ea.

Iată-o! Și întinse hîrtia parfumată discret.

În vreme ce Vilma părea că citește, Vasile adăugă?

— Conte e un gentleman, și ar vrea ca Rusul să nu fie jignit, să aibă mereu în față pe cei doi. L-a cunoscut pe ofițerul rus într'o împrejurare ciudată, spune în scrisoare, și numai la stăruințele lui i s'a dat voie să vie cu trupa, ca interpret. Toți aceștia, spuse el arătînd prizonierii, sînt tocmai din fundul Rusiei, și nu cunosc decit limba lor. De-o jumătate de an sînt prinși. Deci contele ne roagă să-l găzduim noi.

— Da, adevărat!, zise Vilma, oprindu-se cu ochii pe un șir al scrisorii.

— Ce-i adevărat?

— Andrei Vasilievici Petrov, Așa îl cheamă!, șopti Vilma. Așa

l-au strigat, cînd a vorbit prizonierilor.

Vasile Grecu o întrebă:

— Ești dar învoită și tu să-l luăm la noi?

Nevasta sa inclină iarăși din cap și adăugă, acum cu voce tare:

— Săracii oamenii! Din ce depărtări au ajuns ei pe pămîntul ăsta străin...

Mai stătura și privi ră pe prizonieri. Văzură cum le aduceau femeile de mâncare. În vremea asta sosi nevasta administratorului cu cele două surori și porniră.

— Trebuie să-l caut, zise Vasile. Dar nu știu cum mă voi înțelege cu el.

— O! știe nemțeștel, răspunse cu vioiciune Vilma. Și nu peste mult îl găsi, și veni cu el la Vilma. Ofițerul păru stingaciu, surprins de atita bunăvoință.

— Dar n'am să pot pleca cu d-stră pînă nu-l avizez pe d. căpitan. Eu sînt om supt poruncă și supraveghere, adause îndată c'un zimbet amar, abia vizibil.

— Mergem numai să vedeți loquinta, domnule locotenent... Da? Am gicit gradul? La noi, se înțelege, sînt steluțele, zise vesel Vasile. Facem o plimbare pînă la noi, pe urmă vă prezentați pentru porunci. Dar știu că nu-i nici o piedecă. O să vedeți.

Și așa porniră toți trei spre loquinta notarului. Vasile era vorbăreț minune mare, împotriva obiceiului său. Vilma plutia ușoară, în desăvîrșită muțenie, cu capul în pămînt. Notarul abia acum înțelese pentru ce contele îl ruga să-l găzduiască pe ofițer: între ai administratorului nu știa nime nemțește.

D-l Ponori îl afla în jurul mesei. Notarul voi să-l cîntească numai de cit. Vilma nu insistă. Tăcea și acum.

— Doamna poate nu vorbește germana?, întrebă ofițerul.

— Ba da, încă mai bine ca mine, o laudă Vasile.

— O, nu așa de bine!, răspunse c'o înflorire de zimbet Vilma. Și repede se ridică și servi o gustare. Notarul se minună cînd văzu sticla cu cognac. Nu mai știa să aibă cognac de citeva săptămîni.

Administratorul își ceru scuse că-i deranjază, și se frămînta mereu pînă ce-l putu lua la o parte pe Vasile Grecu.

— Nu știu, domnule notar, dacă ai citit scrisoarea domnului conte!

— Fii liniștit. Am citit-o. Lucrul e aranjat. Poți să anunți pe d. căpitan. Dar parcă spuneai că vin

două sute? Mie nu mi s'au părut mai mult de o sută.

— Nu, sînt o sută patruzeci și doi. Peste o săptămîină mai vin șazeci. O să-i împărțim pe lingă aceste două moși, la Domeniul Statului din Pietroasa. Deci, vă învoiați, d-le notar? Se înțelege, nime nu așteaptă să ne făceți acest serviciu pe degeaba.

— Anunță cum ți-am spus. De altfel va veni și domnul ofițer nu mai de cit.

— Dacă voiește. Dar cred că nu e nevoie. La d-voastră e mai în siguranță decit oriunde, zîmbi administratorul și salută.

Dup'o jumătate de ceas voi să plece și ofițerul.

— Nu ne însoțești și tu Vilma?, întrebă Vasile.

Notărășița clătina din cap.

— Dar ai prilejul să faci cunoștință, chiar dela început și cu ceilalți din domni ofițeri.

— I-am văzut!, răspunse Vilma.

— Și nu vrei să-i cunoști?

— Îi și cunosc!

— Haida del!

— O să vezi dacă n'am dreptate. Du-te tu, și-i privește și o să-i cunoști, ca și mine, în două minute, fără a li vorbi ceva.

Rusul rămase tăcut cit jînu acest schimb de cuvînte. Tăcut și grav: cum o auzi pentru întia oară vorbind mai mult, glasul ei învoalat îi păru cunoscut. Ca prin vis își aducea aminte de el.

Notarul nu înțelese ce voia să spună Vilma. Dar, după ce, cu ofițerul rus, făcu o scurtă vizită în casa administratorului, Vasile se lumină. Cei doi nu o interesează pe Vilma. Și se întrebă îndată ce ar putea s'o intereseze. Capitanul era mai mult un chip de burghes hodînit, pornit prea de vreme spre îngrășare, iar celălalt își descoperia obirșia la întia privire.

Astfel încartiruirea se făcu repede, spre mulțumirea tuturor. Administratorul nu scapă prilejul să li spună celor doi ofițeri: „Nu m'aș fi simțit la largul meu cu Rusul în casă. Noii Ungurii din Ardeal, nu-i putem suferi încă dela 48, cînd au năvălit să ni zugrume lupta pentru libertate. Din tată în fiu s'a moștenit ura față de ei. Cu soldații de rînd e altfel: ei au venit ca vite de jug“.

Totuși, împotriva acestui simțîmint, d. Ponori s'a purtat cu multă prevedere față de ofițerul rus. La citeva zile după sosirea prizonierilor, administratorul nu se putu răbda să nu-l întrebe pe sublocotenent:

— E adevărat că Andrei Vasilevici Petrov se trage dintr'o mare familie rusească?

— Ti-a spus el?

— Nu. Se vorbește însă despre asta.

— La vinătoare și în războiu toată lumea se laudă, domnule administrator.

— Cred că ce se spune despre el e adevărat, roști cu serositate Șvabul. Am auzit chiar din gura generalului.

D-l Ponori nu stăruie mai departe. Se gîndi însă că e bine să urmeze întru toate instrucțiunile contelui celui tânăr, care i-a vorbit despre origină nobilă a prizonierului, și i-a pus în vedere să fie foarte prevenitor cu Petrov.

Vasile Grecu trăise zilele din urmă într'o necurmată înfrigurare. Uneori îi părea că visează, că el n'a descoperit nimic nou în Vilma, că n'a deslegat nicio problemă, că nici nu a fost vr'o dată nevestă-sa pentru el o problemă. Și, în clipele acelea, ființa lui întreagă se lumina, și mîma îi creștea de bucurie. Își zicea: nu s'a întimplat nimic, și totuși văd că e mai bine de cît înainte! Sint mai liber, mai liniștit, muncesc mai cu spor, iar de Vilma mă simt mai aproape ca altădată. Nu mă mai chinue nici o întrebare asupra caracterului său. Sint liniștit din partea ei.

Alte ori îi venia limpede întrebarea: „Pentru ce mai rămîn în minciună? Ce mai aștept? E lucru hotărît că Vilma nu mă iubește, că nu m'a iubit niciodată”. Și atunci își dădea răpede sama că liniștea lui de-acum, sporul la muncă, puterea nestinjenită față de Vilma, izvoriseră toate din adevărul ce i s'a descoperit că soția nu-l iubește, din faptul că el intrase în urmă în rolul lui cel adevărat, că nu mai trăia dintr'o minciună.

Și, în astfel de clipe îi se puneă hotărîtă soluția: nu mai putem trăi împreună, nu mai putem să ne înecăm în minciună. Însă deslegarea aceasta îi umplea sufletul cu un gust amar, cu o durere care voia să-i smulgă rădăcinile vieții. Și numai decît se apropiau, veniau în ajutor gîndurile cele bune, cele luminoase, și că totul a fost un vis, că n'a deslegat nicio problemă.

Stările acestea sufletești se schimbau mereu, și nîndu-l tot într'o necurmată îngrijorare. Dar se părea că peste întreaga lui luptă lăuntrică stăpînește o putere mai mare, care nu-l lăsa să cadă pe gînduri, nu-l reținea dela lucru. Părea că se deșteptase în el un alt

om care trecea peste năcazurile și suferințele celui dintăiu, și care se purta cu Vilma cu toată gingășia, cu o desinteresare, în ce-l privia pe el, de frate mai mare sau chiar de părinte. Era conștiința realității, pornită din adîncurile unei firi care nu se putea mînti pe sine însăși, și care simția în adevăr razimul de căpetenie al vieții. Omul acesta nou, abia născut, nu se deslucise deplin pe sine însuși, se confunda adeseori cu cel dintăiu, lucra destul de tare ca să facă singur cei dintăi pași în viață.

Apoi în zilele din urmă, înainte de sosirea prizonierilor, ca și după sosirea lor, avu o mulțime de treburi. Și, cum putea lucra acum, munca îi fugăria gîndurile, îi potolă lupta lăuntrică. De multe ori credea chiar că a scăpat de ea. Dar înfrigurarea în inconștientul firi sale ținu mereu. Abia își cobora privirea în sine, și o simția.

Omul cel nou care se născuse în Vasile Grecu îl ajută să se poarte cu nevestă-sa astfel că nimeni n'ar fi putut bănui ce se ascunde în inima sa. Numai nevasta simția schimbarea, deși nu o putea înțelege. Simția însă că Vasile altfel o privește, altfel îi vorbește, iar de pe d'nsa părea că se desleagă legături cûdate: nu știa ce sint nu în egea cine i le-a pus, dar avea senzația clară că legăturile acelea se desfac, se distramă încetul cu încetul. Avea senzația creșterii și a eliberării. Mai ales din aceste proprii simțiri părea că înțelege ea schimbarea lui Vasile. Și Vilma se simția tot mai liberă, parcă tot mai firească, în fața lui Vasile. De cîteva ori chiar se abătuse asupra ei gîndul: nu cumva a fost pînă acum ceva nefiresc între ei doi? Dar era mai mult un abur al gîndului decît gînd adevărat, și ea nici nu căuta să-i răspundă.

Din cînd în cînd o mirare adîncă i se cobora în suflet: Pentru ce Vasile n'o mai săruta decît pe frunte? Pentru ce, în dormitor, își mut se patul de lîngă al ei, tocmai lîngă păretele de la mi ză noapte? Pentru ce seara nu intra în odaie înainte de-a o întreba dacă s'a culcat? Și pentru ce stîngea lumina-rea în dată ce intra în dormitor?

Toate schimbările acestea pe Vilma nu o supărau; din potrivă, îi părea că toate o ajută să-i cadă de pe trup și de pe suflet legăturile acele neînțelese. Incepu să-i crească senzația că e iarăși copilă în casa părintească, și adieri dulci îi treceau atunci prin suflet, um-

plîndu-l cu arome scumpe. Alte ori nici nu lua în samă, aceste schimbări, dar, rar de tot cînd își dădea silința să le înțel-agă, nu simția decît o mirare adîncă ce i se cobora în suflet.

Cu ofițerul rus era n asemăna mai prietenos Vasile decît Vilma. Fără amestecul lui, conversația lincezia numai de cît. Vilma părea că nu-i arată niciun interes deosebit. Cu toate acestea, tăcînd ascultîndu-i pe ei, Vasile simția că întreg sufletul Vilmei e aici.

Notarul era încîntat de oaspele său. N'ar fi putut face o alegere mai bună. Era un om cu o purtare aleasă. Uniforma blusei de campanie părea că nu-i potrivită pentru delicateta firi sale. Vasile îi da informații asupra Ardealului asupra Romînilor, asupra problemei naționalităților. Nici nu-și dădea samă, în cele dintău săptămîni, că aproape numai el vorbește la masă, la cafea.

Era de ajuns ca la începutul conversației să spună întăiele frase ofițerul, pentru ca armonia glasului său să-i pătrundă întreaga ființă, să-și uite framintările sale și să se avînte fără sfîrșit. Abia la urmă își dădea sama de necuvînța lui. Atunci rușinat, zicea:

— Iartă-mă, te rog! Te obosesc cu atîta vorbă.

— De loc, răspundea Petrov, zîmbînd. Din potrivă, îmi faci o mare plăcere. Sint che-tiuți pe care nu le cunosc, și mă interesează.

— Dar nu! Am trecut marginea. Același lucru plicisește.

— Să nu te superi, dar, de spui așa, dumneata nu știi ce-i plic isea-la zise într'un rînd Petrov la veșnica scusă a lui Vasile. Pliciseșea o înțelegi cînd stai pe pămînt străin, între oameni străini, luni de zile, ani, fără nicio ocupație, fără o carte de cetit, fără a avea cu cine să schimbi o vorbă. Pentru mine, domnule notar, e o recreație să aud pe cineva vorbind. Nu știu însă d că pe femeile dumneavoastră le înereșează chestiunile politice. Văd că doamna pare obosită.

Vilma părea într'adevăr obosită. Dar era o oboseală care nu avea nicio legătură cu vorbirea inflăcărată a lui Vasile. De aceea ea spusă repede:

— Discuții de felul acesta nu obosesc.

— Și vă înereșează doamnă?, întrebă ofițerul. La noi toate temele fac politică și sociologie!

— Doamne, răspunse Vilma,

pentru noi, pentru Români, cele ce spune bărbatul meu, nu sînt chestiuni de pură teorie. Sînt chestiuni de existență ori de moarte. Și mai ales acum, în timpul războiului, după intrarea României, sînt lucruri care taie adînc în existența neamului întreg.

O ițerul avu o privire plină, satisfăcută, ca răspuns la cuvintele Vilmei. Credea că gicise acum tîna tăcerii și a oboselei acelei femci micute, delicate, cu privirile de-un albastru verziu atît de adînc. Iși zicea: „Bărbatul vorbește, dar femeia se mulțumește să simtă problema“.

— De altfel, începu el din nou, pentru mine, aici, e o recreație numai faptul că am cu cine schimba o vorbă. Dar, mai întîiu, dumneavoastră sînteți așa de îndatoritori, așa de buni cu mine. Apoi constanța că nu ești ligă un protivnic îți imblînzește sufletul înasprît de războiu. Și, în al treilea rînd, regiunile de-aici, mai ales după ce urci pe umerii dealurilor, samănă mult cu unele părți ucrainene.

— Sînteți din Ucraina?, întrebă repede Vilma. Notarul n'a încercat niciodată să-l deșcoase: Cine e? Din care părți ale Rusiei? Cînd a căzut prizonier? În ce lupte a fost? Tot întrebări de care puțini prizonieri au fost cruțați.

Andrei Vasilevici Petrov se simțea bine în familia notarului și pentru acest respect ce i-l dădeau amîndoi soții.

— Nu, domnă, nu sînt din Ucraina, sînt din Rusia Mare. Dar familia noastră are moșii în Ucraina și am văzut și eu de cîteva ori regiunile acelea blînde. Numai pădurile lipsesc acolo. Pe-aici trebuie să fie vinat din bielșug.

— Da, răspuse Vasile. Sînt iepuri, vulpi, uneori întilnești și căprioare!

Din pieptul lui Petrov se ridică un oftat. Privirile lor se umplură parcă de ceața depărtărilor.

— Sînteți vinător? întrebă Vilma, poticnindu-și în ochii aceia cețoși privirile verziui adînci.

Rusul zîmbi:

— Cîte-odată, doamnă!

Pentru ce zîmbise? Numai de bucurie că Vilma se interesa de pasiunile lui? A zîmbit înconștient supt inriurirea acelor priviri, care păreau că așteaptă ceva?

— Aici ați putea vîna, domnule Petrov, zise Vasile. Numai administratorul iese cîte-odată cu pușca.

— Ei, dar cine-mi dă mie armă și mă lasă să alerg singur prin

păduri? Și Rusul rise din toată inima.

— Pentru ce să nu vă dea voie? Dumneavoastră nu sînteți ori și cine. În cuvîntul d-voastră se pot increde. Trebuie făcut ceva Vasile!

Vilma spuse cuvintele ca'ntr'o intrîngurire. Obrajii ei palizi se aprînseseră, iar privirile i se măriră.

Ofițerul o contemplă mut.

— Vă mulțumesc, doamnă!

— Să știți că o să avem concesiunea!, strigă cu însuflețire notarul.

• • •

La cîteva zile după convorbirea aceasta notarul avu drum la oraș. Era în primele zile ale lui Iunie și trebui, dimpreună cu casierul satului, să ridice ajutorul pentru familiile celor duși în războiu.

Cînd ieșea din clădirea administrației financiare, trecea prin față o trăsură. Doi cai negri cum îi tăciunile jucau oglinzi în soarele arzător. Un bărbat tînăr, îmbrăcat cu eleganță, stătea răsturnat în trăsura. Domnul cel străin, cînd îl văzu pe Vasile făcu un semn de bucurie cu mina, apoi porunci vizitului să oprească. Omul de pe capră, în livrea, cu nasturi scilpitori în pălăria mică și rotundă ce-i acoperia viriul capului, cu un fel de pană de struț neagră, se lăsă adînc pe spate. Abia potoli fugarii plini de foc, cari rămăseseră cu gîturile încordate, frămîntînd cu coptele pămîntul.

— A, domnul notar din Cozla! Mă bucur mult! Și domnul cel tînăr, cu fața albă, lungăreață, cu nasul prea mare, întinse mina înmănușată lui Vasile, care se apropiase de trăsura.

— Bună ziua, domnule conte! salută notarul.

— Ce întimplare fericită! Te rog urcă-te. Mă grăbesc și am să te întreb cîte ceva. Am sosit abia azi, și mai am afaceri de aranjat. Mine mi se isprăvește concediul.

Vasile se urcă. Trăsura porni.

— Și mai întîiu trebuie să-ți mulțumesc, domnule notar! Te rog iartă că n'am avut prilejul pînă acum. Am vrut să-ți scriu, dar cite nu-s pe capul omului! Dumneata ști că tatăl meu e bolnav? Nu? O! E atîns de paraisie în partea dreaptă. Nu se mai poate interesa de nimic. Așa, pentru a aranja chestia eu prizonieri, a trebuit să-mi iau concediu. Iți mulțumesc că l-a luat în familia dumitale pe locotenentul contelei Andrei Vasilevici Petrov.

— Cum, e conte?

— Nu știți? A, da! Ți-am scris

la repezeală și am uitat să-ți spun. E dintr'o familie stolică a Rusiei. Cum vă place? Cum sînteți mulțămîți cu el?

— I cîntați, domnule conte.

— Mă bucor. În deosebi soția dumita e trebuie să fie veselă. Are o distacție. Dar dînsul? E mulțămîtit?

— Atît cît poate fi un om în situația lui. Noi facem însă tot ce putem să-l distăm, să uite realitatea.

— Vă mulțumesc! Dar prizonierii, ce-i cu ei? Fac ispravă? Imi raportează administratorul că-s muncitori excelenți.

— Da, sînt harnici. Li place munca pămîntului. Cu ea au crescut.

— N'au fost încercări de deser-tare?

— Aș. de unde! Oamenii ăștia n'au inițiativă, parcă n'au voință. Sînt cu totul cufundați în gînduri. Parcă visează, nu trăiesc. Unei pui acolo rămîn, ce li dai de lucru, aceia fac.

— Dar certe între ei, bătați? N'au apuca la băutura?

— Nu. Sînt supravegheați de aproape.

— Să și fie! Rusul nu știe să bea, ei să se îmbete. Și, cînd e beat, nu-l mai cunoști. Se schimbă în fiară.

— Cred că nu vor ajunge la beție. De altfel e și scumpă acum băutura. Să-i auzi însă, domnule conte, cum cîntă! Așa coruri încă nu s'au mai pomenit!

— Da, sînt mari cîntăreți. Sînt vestiți. Cîntă și în biserică?

— O singură dată au cîntat, Dumineca trecut. Pînă s'au obișnuit cu leturghia românească. Es e un dascăl între ei. Acela conduce.

— Și cîntă rusește, se înțelege?

— Da. A fost o serbătoare.

— Cred, zise contele oftînd. Dar ofițerul dumneavoastră v'a cîntat vreodată?

Notarul zîmbi. Crezu că contele zîmbește. Trăsura intră în clădire asta pe o poartă larg deschisă.

— Să nu te superi. Te mai rețin puțin, zise contele. Nu ești grăbit?

— Nu, răspuse notarul. Am isprăvit.

— Atunci te rog să intrăm pa cîteva minute. Vasile Grecu abea acum văzu că-s în curtea locuinții contelui.

Tînărul trecu într'o odă vecină, și în curînd se întoarse cu șase volume groa-e.

— Dacă nu te superi te-aș ruga să le duci ofițerului rus. Sînt române în limba rusă: Tolsto, Dos;

toyewski. Va fi o mîngiere pentru bietul om. Cît o să-l nenorocească prăpădul din Rusia!

— Dar dînsul știe zeva? în rebă notarul u mit.

— Cum? N'ați vorbit niciodată despre stărule din Rusia?

— Nici odată. Din ul n'a pomenit de ele, eu n'am vrut să aduc vorba, erezîndcă nu știe nimic. Pentru ce să-i creștem suferința?

— Aveai dreptate. Dar dînsul știe.

— Atunci înțeleg și mai mult tristețea lui, zise notarul.

— Da, știe! Eu l-am cunoscut tocmai cu prilejul sosirii pînă la dînsul a știrii cu evenimentele din Rusia. Era pe la sfîrșitul lui Mart, într-o garnsoană de dincolo de Tisa. L-am întîlnit într-o cafenea. Era beat, se bătea cu chelnerii și sriga că l-au înveninat cu gazele nemțeș care erau imortăștiate, numai petece, în întreg loca ul. Venise patrula să-l ia. Era eșit din fire. Apucă o sticlă cu apă și izbi în capul pluton erului. A trebuit să-l iau supt scutul meu. Am umblat o săptămînă să-l scap de pedeapsă. Pe urmă am ținut mereu legătura cu dînsul. Cînd, mai tirziu, am înțeles că pot avea prisănieri la moșie, am hotărît să lucrez ca să poată veni și el aici. Nu se putea liniști la oraș. Ziare e st t pline cu știri din Rusia. Și pe de-a supra, știam că se dorște din tot sufletul la țară. Imi s'unea mereu că-i dor de cîmp, de hotărî larg, în care să poată respira slobod. Eu n'am mai avut prilejul să-l întîlnesc. El nici nu știe că am umolat pentru el. Cărțile acestea sînt înțitia solie pe care i-o trimit să știe că-i la moșia mea.

Vasile Grecu era impresionat de povestirea contelui.

— Te rog să-i mai dai și a doua dovadă ce und se află, zise el.

— Contele lu-l înțeleg.

— Te rog să-i împrumuți o armă de vînătoare și o permisiune de la comenduire.

Ti arul răma-e o clipă gînditor.

— Și-a arătat el această dorință?

— Nu. Egîndul meu. Am auzit că iubește vînatul. Ar fi o distracție pentru dînsul.

— Mda!, făcu contele. Inșă poate fi și o primejdie.

— Credeți că va încerca să dispară, avînd o armă?

— Nu. Nu asta! Dar ar putea să-și facă lui un rău?

În starea sufletească în care se afla... Dar, fie! Cred că la țară s'a mai potolit. Dar va trebui să-i cîștig permisul. Ceia ce, cred, nu mi

va fi nici mie ușor. Totuși, să încercăm!

Contele trecu iarăși în odaia vecină, duse o pușcă de vînătoare de fabrică englesă, o traistă cu cartușe. Chemă servitorul și duse toate lucrurile la trăsura.

— Trebuie să încercăm acum.

Generalul, cu trenul de unpleacă. Dumneata știi, domnule notar că Rușii o să treacă în Galiția la ofensivă! Cherenschi vrea să-și cerce putele. Va merge cu greu: armata lor e în descompunere. Cuvintele din urmă contele le spuseli trăsura.

— Permisul fu cîștigat mai ușor de cum gîndise. Generalul era în dispoziție mărinimoasă, băuse mult cognac.

De fugit, nu vă fugi pr etenul dumitate. Iar, de se va impuș a singur, cu atit mai bine!, zise el brutal, dîndu-i bilețelul contelui. „Dar să știi că e extraordinară favoare! Numai pentru dumneata l-am dat. Și trebuie să rămînă tăia. Nu vreau să-mi fac neplăceri.“

Contele îl duse pe Vasile pînă la otelul în curtea căruia își avea trăsura; un servitor duse lucrurile la Vasile în căruță și le acoperi cu fin.

— Încă odată îți mulțumesc, domnule nota. Distracție și în numele meu pe nenorocitul prieten. Adio! Și trăsura contelui porni într'altă direcție a orașului.

Vz urma

Ce povestesc bătrînii

de LIA HARSU

Cînd îmbătrînim, patimile se potolesc, aspirațiile se reduc, speranțele sînt vagi. Viitorul ni-e problematic, prezentul nu ni aduce cine știe ce lucruri noi; ni rămîne deci trecutul.

Frumos sau urît, furtunos sau pașnic, banal sau interesant, pentru noi e ca o a doua viață pe care o trăim din nou în aduceri aminte.

În fiecare zi cînd mă duc s'o vîd pe mama — ție-ni o Dumnezeu! — femeie de peste optzeci de ani și o întreb:

«Cum ai dormit astă-noapte, mamă?», îmi răspunde întotdeauna la fel:

— N'am prea dormit.

— Și ce-ai făcut?

— M'am gîndit. Mi-am adus aminte...

Și începe a-mi povesti cîte o întimplare din viața ei, din trecutul cel mai îndepărtat, de pe vremea cînd era copil și „înnoțea ca un pește în Someș“. Mama e de prin Ardeal și a apucat multe.

— Odată, povestește ea — să tot fi avut vre-o unsprezece ani —, ne pomenim că vine la noi un Ungur și nu știu ce tot sușotește cu mama. Cică să

facă un mare bine Ungurimii.

Pe vremea aceia se sculase un fecior de neam și pornise să desrobească pe Unguri de stăpînirea Nemților. Pe flăcău îl chema Varodi. Acù, se pusesese preț mare de către stăpînire pe capul lui și, hărțuit din toate părțile nu, știa unde să s'ascundă.

Acest Varodi fusese o vreme fugit dincoace de munți și se băgase fecior la o casă boierească din Piatra-Neamț.

Aflînd el apoi că Ungurii stau gata să se răscoale împotriva Austriacilor și că-l așteaptă cu armele pregătite, tupilați prin păduri, venise să pornească cu alți flăcăi de neam în fruntea răsculațiilor. Avînd el înșă, încă vre-o cîteva de rînduit pînă a nu porni, căuta un loc unde să s'ascundă pînă atunci.

Ungurii din sat știau că Romîni — satul era plin de romîni — sînt miloși și îngăduitori, și că nimănui nu-i va trece prin minte să-l caute în casa unui Romîn, se rugară de mama — că nu i-ar fi venit nimănui s'o bănuiască — să scoată cîteva cărămizi din tocul ușii și să-l bage pe Varodi înăun-

tru, pînă i-o veni lui bine să iasă de-acolo.

Vezi că zidurile caselor erau p'atunci groase cît să'ncapă un voinic, nu șubrede ca acum, să le dea vîntul jos.

Dar mama n'a voit, zicînd că nu-i de cît ea acasă — tata, fie-iertatul, era dus în «țară» după treburi—și, dacă or prinde-o Nemții, îi rămîn șease copii pe drumuri.

Atunci s'a dus Varodi la o Unguroaică de-a lor. Era îmbrăcat ca o cerșitoare bătrînă. S'a rugat de Unguroaică să-i frigă o găină. Femeia și-a ris de el, zicînd că o babă cerșitoare poate mînca și pine goală, nu găină friptă.

Varodi i-a spus atunci în taină cine e și i-a dat bani ca să-i cumpere de mîncare, că tare era flămînd săracul!

Femeia, ademenită de prețul pus pe capul lui Varodi, ori de teamă să nu se afle, s'a dus la primar și i-a spus să vie să prindă pe Varodi, că-i ascuns la ea în casă, bu a mai dat zvon și prin vecini, așa că primarul n'a avut ce face.

Cînd a scos cătușele și le-a pus lui Varodi la mîni, a suspinat din greu și a zis:

— Mai bine muriam acū, un ceas de cît s'ajung să-ți leg eu singur ție mîinile.

— Și le-ai văzut tu, mamă, toate astea?, o întreb eu prefăcîndu-mă că n'o cred.

— Acolo eram, că s'adunase tot satul. Femeile și cele bătrîne, și cele tinere lăcrimau de mila lui, că tare era frumos flăcăul.

— Apoi?, mai întreb eu.

— Ei... apoi a venit o femeie sărmană, a căzut în genunchi dinaintea lui Varodi și i-a spus plîngînd:

— Bărbatu-mi zace în închisoare și-mi mor copiii de foame din pricina ta. Spune-mi ce să fac?

Varodi a privit-o lung și mai c'a dat să lăcrimeze, a scos un

inel de preț din deget, i-l-a dat femeii și i-a zis așa:

— Uite-te la mine și spune ce pot eu să mai fac pentru tine? Ține inelul ăsta și... Dumnezeu să te-ajute.

Apoi l-au dus. L-a spînzurat împărăția, iar în ziua cînd l-au spînzurat, toate doamnele și grofina noastră s'au îmbrăcat în negru din cap pînă'n picioare.

Și în fiecare noapte mama își deapănă firul amîntirilor, iar a doua zi îmi povestește altă întîmplare din copilăria ei:

Îmi mai spunea cum odată, pe cînd se războiau Nemții cu Ungurii, s'a zvonit că trec și prin satul lor. Românii au dat fuga în munți. Bunicul avea un frate mut. Așa se pomenise el, mut, de cînd se născuse. S'au gîndit să-l lase în sat să li păzească avutul. Ungurii nu l-au crezut. Au crezut că-i vre-o iscoadă și că se preface numai. Cînd au aflat de la ungurii satului că-i Român, s'au repezit la el și l-au sfîrticat cu săbiile.

După ce a trecut prăpădul și s'au întors acasă cei fugiți, l-au găsit mort, iar cuptorul ciuruit de gloanțe. Socotiau, pesemne, că s'o fi ascuns cineva în cuptor. Pînă și cămășuțele copiilor erau toate sfișiate și împrăștiate prin casă, pline de sîngele bietului mut nevinovat.

— Și tare erau răi Ungurii,

și mare dușmănie aveau pe Romîni, că, după ce tăiau capetele copiilor de Romîni, lingeau sîngele de pe tăișul săbiilor și ziceau: «Tii, dar dulce-i sîngele de Român!».

În alte dăți mama-mi povestește ciudate întîmplări cu farmece și stafii. Cum, odată, plecînd maică-sa cu o slujnică, călări bărbătește, într'un sat vecin, și, trecînd pe dinaintea unei mori părăsite, pe unde se așintiau stafii, au răsărit odată ca din pămînt doi curcani cari au sărit pe cozile cailor. Ele, de frică, au tăcut.

— Și ce s'au făcut curcanii, au mers și ei pînă'n satul vecin?, întreb eu zîmbind.

— Dar de unde? Cum au început ele a se închina, curcanii au perit tot precum au venit.

Și altele încă, multe. Cum, trecînd ei odată cu trăsura noaptea prin munți, a văzut o birnă de foc tăind văzduhul — un bolid, pe semne, — și s'a lăsat undeva, departe, pe pămînt.

Multe retrăiește mama în nopțile ei de insomnie, nopți de aduceri aminte din copilăria ei îndepărtată; fenomene de ale naturii; întîmplări cu stafii și strigoi, pagini dintr'o istorie care nu s'a scris în cărți și care nu se învață în școli, dar pe care povestindu-le ea copiilor ei, iar copiii ei copiilor lor, nu se vor pierde încă multă vreme.

Umerii Marchisei

de Emil Zola

I.

Marchisa doarme în patul său mare, cu perdele de mătasă galbenă. La amiază, auzind bătăile pendulei, se hotărăște să deschidă ochii.

În cameră e cald. Covoarele, draperiile ușilor și ferestrelor alcătuiesc un cuib moale în care frigul nu poate să pătrundă. Peste tot, căldură și parfum. Primăvară veșnică domnește.

Cum s'a sculat, marchiza pare să fie cuprinsă de o grijă neașteptată. Dă plapoma la o parte și sună pe Iulia.

— Doamna a sunat?

— Spune-mi, afară e desghețat?

O! buna marchisă! Cu ce voace mișcată a pus întrebarea aceasta! Primul ei gînd a fost la frigul cumplit de afară, la vîntul care bate cu furie, pe

care ea nu-l simte, dar care trebuie să sufle atât de crud în cocioabele oamenilor săraci. Și ea întreabă dacă vremea e liniștită, ca să poată sta la căldură fără remușcări, fără să se gândească la toți aceia cari tremură de frig.

— S'a desghețat, Iulio?

Camerista îi dă capotul de dimineață, pe care mai întâu l-a încălzit la sobă.

— O! nu, doamnă, nu s'a desghețat. Din potrivă, a înghețat mai rău... Cu siguranță c'o să se găsească vre-un om mort de frig.

Marchisa e cuprinsă de bucurie ca un copil. Bate din palme, strigând:

— A! cu atât mai bine! Mă voi duce după prînz să patinez!

II.

Iulia trage perdelele încetșor, ca nu cumva lumina, năpădind dintr'odată, să vatăme vederea gingașei marchise.

Strălucirea albăstrie a zăpezii podidește camera cu o lumină veselă. Cerul e cenușiu, însă de un cenușiu atât de frumos, încît amintește marchisei o rochie de *soie gris-perle* pe care o purtase în ajun la balul Ministeriului. Rochia aceasta era împodobită cu dantelă albă, asemenea firelor de zăpadă, pe care ea o vedea pe marginea coperișurilor și pe cerul palid.

În ajun fusese încîntătoare cu diamantele ei noi! S'a culcat la ceasurile cinci dimineața. Așa că-și simte capul puțin cam greu. Cu toate acestea s'a așezat în fața unei oglinzi, și Iulia i-a prins în ace valurile de păr bălău. Capotul alunecă și umerii rămaseră goi, pînă pe la jumătatea spatelui.

O generație întreagă îmbătrînise în priveliștea umerilor marchisei. De cînd, grație constituției puternice a corpului, doamnele începură să se decolteze și să danțeze la Tuilerii, marchisa și-a plimbat umerii prin mulțimea saloanelor oficiale, cu o sîrguință care a făcut din ea stindardul viu al nu-

rilor din al doilea Imperiu.

Ea a urmat moda, scobindu-și rochiile tot mai mult, pînă ce-a ajuns la sfîrșurile sînilor, astfel că, draga femele puțin cîte puțin și-a arătat toate comorile corsajului. Nu există un spate și un piept mai mari ca ale ei — care de-altfel sunt cunoscuta dela Madeleine pînă la Saint Thomas d'Asquin¹. Umerii marchisei, larg desfășurați, sînt blasonul voluptos al țerii.

III

Firește, e inutil să descrii umerii marchisei. Sînt tot așa de populari ca și *Pont Neuf*². Timp de optsprezece ani au făcut parte din spectacolele publice.

N'ai nevoie decît să privești cel mai mic colțșor, într'un salon, la teatru sau aiurea, ca să auzi șoptindu-se: «Uite, marchisa! O cunosc după alunița de pe umărul stîng!».

De altfel, sînt niște umeri foarte frumoși, albi, voinici, provocători. Privirile unui guvern întreg au trecut pe deasupra lor, dîndu-li parcă mai multă fineță, întocmai ca și cu lepezile de piatră, pe care picioarele mulțimei le lustruiesc cu vremea.

Dacă aș fi fost bărbatul sau amantul ei, mi-ar fi plăcut mai mult să sărut butonul de cristal dela ușa cabinetului vre-unui ministru, tocit de mîinile solicitorilor, decît să mîngîiu cu buzele umerii aceștia peste cari a trecut suflul cald al întregului Paris galant. Cînd te gîndești la miile de dorințe care au fluturat în jurul lor, te întrebă din ce argilă a trebuit să-i frămînte natura, ca să nu poată fi roși și sfărîmați, așa cum se întîmplă cu goliciunea statuilor, expuse în plin aer, prin grădini și cărora vînturile și ploile li macină contururile.

Marchisa a dat pudoarea la o parte. Ea a făcut din umerii săi o instituție. Și cum a lup-

tat ea pentru alegerea guvernului! Totdeauna ocupată, în același timp pretutindeni, la Tuilerii, la miniștri acasă, la ambasade, la simpli milionari, aducînd la matcă pe cei nehotărîți, printr'un suris, susținînd tronul cu stîni ei de alabastru, scoțînd la iveală, în clipe de primejdie, mici colțuri ascunse și delicioase, mai convingătoare decît toate argumentele oratorilor, mai hotărîtoare decît toate spadele soldaților, și fiind gata, spre a cîștiga un vot, să-și sfîrtice cămășuțele, pînă cînd cei mai neclîntiți dintre membrii opoziției s'ar declara convinși!...

Totdeauna umerii marchisei au ieșit din luptă întregi și victorioși. Au sprijinit o lume, fără ca vre-o zbîrcitură să poată crăpa marmora lor albă.

IV

În după-amiaza acesta marchisa, îmbrăcată într'o delicioasă toaletă poloneză, s'a dus să patineze. Patinează adorabil!

Afară era un ger de crăpau pietrele; un crivăț care înșepa nasul și buzele doamnelor, ca și cînd vîntul li ar fi suflat nisip în față. Marchisa rîdea; se desfăta grozav că-i era frig.

Se ducea din cînd în cînd să-și încălzească picioarele la focurile de cărbuni aprinse pe marginea lacului. Apoi se întorcea în aerul înghețat, zburdînd ca o rîndunică.

Ah! ce partidă frumoasă, și ce fericire că nu s'a desghețat încă! Marchiza va putea să patineze toată săptămîna!

La întoarcere, pe o aleie dela colțul Cîmpiilor Elisee, marchisa a văzut o cerșitoare pe jumătate moartă de frig, tremurînd la rădăcina unui copac.

— Nenorocita, murmură ea, cu o voce obosită.

Și, cum trăsura mergea prea repede, marchisa, neputînd să-și găsească geanta, aruncă cerșitoarei buchetul ei, un buchet de liliac alb care făcea cu prisosință, cinci galbeni.

În românește de C. Cristobald

¹ Biserici din Paris.

² Pod din Paris.

Despre musica cehoslovacă

de Jindra Hušcova și Antonin Horejs

Zdeněk Fibich, al treilea mare compozitor al nostru (1850—1900), diferă temeinic prin teoriile sale musicale de Smetana și Dvořák. El totuși a călcat pe drumul determinat de Smetana, urmînd însă și pe acela al lui Wagner. Simțul său artistic s'a coborît asupra ideilor naționale romantice, el înălțînd arta sa spre cosmopolitism. Operele sale «Hedda», «Căderea Arcunei», «Mireasa din Mesina», «Furtuna» (subiectul shakespearean), afirmă deja prin titluri lărgimea vederilor sale spre orizonturi internaționale.

Ele se disting prin felul lor individual în care se ivește genialitatea compoziției sale tehnice și prin originalitatea și bogăția ideilor sale. Prin opera sa «Șarca» el și a îndreptat privirile către mitul ceh și a constituit prin ea a doua operă excelentă a noastră pe lîngă «Libusa» lui Smetana, cu subiectul luat din aceeași atmosferă. Fibich e tipic în ceea ce privește construcția personajilor feminine, demonice și pasionale ale operelor sale — fapt ce-l apropie de Ricard Wagner —, contopind adîncimea gîndurilor personajilor scenice cu nețermurita lui fantasmă musicală.

Importanța mare a lui Fibich stă în culminarea scenică a melodramei, spre care l-au îndreptat ideile lui Wagner.

Problemele acestea le-a rezolvat Fibich prin trilogia sa «Ipodamia», după textul dramelor celebrului poet al nostru, Jaroslav Vrchlický și prin diverse alte compoziții melodramatice, care rămîn capod'opere ale acestui gen de musică.

După cum Fibich ni-a mai arătat că poate fi de un lirism fin și intim în liedurile sale, tot astfel s'a impus și în com-

pozițiilor orchestrale: l-au convins pe Fibich să scrie și în acest domeniu, adică ale poemelor simfonice.

Caracterizarea vieții și operelor lui Fibich determină pe omul pătruns de un idealism curat și de fineță rară a gustului artistic care n'au fost bine cristalizate la Dvořák.

El stă cu atît mai sus, cu cît n'a scris numai în gustul marelui public — iubitor de efecte —, ci a rămas independent în ceea ce privește activitatea sa de creator.

Acești trei compozitori: Smetana, Dvořák și Fibich, cari au trăit în același secol, au apărut națiunea lor împotriva asupririlor culturale și naționale, pe lîngă alți compozitori mai mici, cari au lucrat supt adăpostul și din îndemnul lor. Majoritatea acestora au ieșit din tradiția lui Smetana afirmată de către Dvořák și Fibich. Astfel a evaluat *J. B. Förster*, care prin lirismul său se apropie de Fibich. El se depărtează de Smetana prin subiectivismul său, cu care rezolvă probleme psihologice în operele și cîntecele sale. În operele sale «Debora», «Jesika», «Neînvinșii», «Inima», ori în simfoniile sale, el caută în artă cea mai frumoasă expresie a vieții, desprețuind acea parte vagă a artei pe care o formează experimentalismul. El oglindește prin operele sale iubirea de patrie, de natură, de mamă și femeie, precum și un simț adînc religios — atît în compozițiile sale pentru musica de cameră, cît și în cele pentru cor — unde rămîne după Smetana, cel mai mare maestru al literaturii vocale.

Nu mai puțin interesant decît Förster este Vitezslav Novák — elevul lui Dvořák și actualul director al Conservatorului

din Praga —, care a menținut arta noastră musicală la înălțimea curentelor străine.

El se apropie de Brahms, de care a fost influențat în tinerete în compozițiile sale de musică de cameră — basîndu-și apoi individualitatea sa pe alegerea de subiecte din folklorul morav —, care a format caracteristica operelor sale: «Suita slovacă», «cîntece slovace», «quartetul în G-dur» și cele patru balade pentru cor cu acompaniament de orchestră.

La începutul activității sale el descrie obiectiv. Mai tîrziu însă, în compozițiile sale de piano («Sonata eroică») și în poemele simfonice devine din ce în ce mai subiectiv, — atîngînd apogeul în ciclul «Cîntece melancolice» și în poemul «Veșnicul dor», etc., etc.

Mai tîrziu însă a fost condus de impresionism, care se ivește în compozițiile sale de piano și în cîntecele intitulate: «Nopti de iarnă», în poemul său «Toman și Zina pădurii», «Fantasie de pe mare» pentru cor și orchestră, «Furtuna» și ciclul pentru clavier «Zeul Pan». Elementele erotice ni le arată în mai multe compoziții vocale, «Eroticon» și într'un ciclu de cîntece.

Demne de cunoscut sînt operele sale surprinzătoare ca tehnică desăvîrșită: «Copilul teribil», «Lucerna», «Carlstein».

Caracteristic compozițiilor lui este raționalismul și ironismul puternic, care au baza în lupta amară pentru existență, pe care a dus-o autorul. Caracteristică este și melancolia lui puternică, precum și pasiunea eruptivă, unită cu o cugetare filosofică. Cu totul îndepărtat ca vederi rămîne *Iosef Suk* (1875), care în calitatea sa de compozitor liric samănă cu Dvořák, a moștenit calitățile lui extraordinare de instrumentalist, urmîndu-i tradiția în ceea ce privește nescata sa parte melodică. Făcînd parte din ma-

rele quartet ceh împreună cu Hoffman, Oskar Nedbal și Berger, el a pătruns muzica de cameră, cu care a și îmbogățit scrierile sale polifonice. Afară de compoziții pentru clavier, ciclul său liric «Primăvară», poemul «Mama» și altele, Suk mai are și o compoziție scenică după basmul poetului de samă Zeyer, «Raduz și Mahulena», și un fel de oratoriu, «Supt umbra pomului». Compoziția sa simfonică «Asrael», prin care cântă «maiestatea morții», și poema simfonică «Praga», însă, n'au întrecut opera sa culminantă, «Zrání», care se distinge prin bogăția fondului ca și printr'o caracteristică tehnică formală. Precum Suk prin compozițiile sale a fost urmașul lui Dvorák, tot astfel Otokar Ostrčil, actualul șef de operă la Teatrul Național din Praga, este urmașul talentat al lui Fibich. Ostrčil secondează tehnica de compoziție a maestrului mai ales în opera „Moartea lui Vlasta” și în poemul simfonic „A dur”. S'a lăsat însă influențat și de impresionism în operele sale „Ochii lui Kunal”, „Bobocul”, „Legenda din Erin”, și în compoziția sa pentru cor: „Legenda Sfintei Zita”. Caracteristic lui Ostrčil este că a acceptat multe din teoriile moderne ale muzicii, pe care și le-a apropiat și cu operele sale.

Din școala lui Vitezslav Novák a eșit un mare număr de compozitori de talent, din cari amintesc pe *Vycpalek*, un cugetător profund, *Rudolf Karel*, care în afară de compoziții pentru cameră și fantasia sa orchestrală „Idealuri”, a scris și opera „Inima Ilsei”, *Krčka*, compozitor care înclină spre școala rusească mai ales în compozițiile sale de canto.

Ferindu-mă de a înșira aici numele multor alți compozitori, trebuie să amintesc pe compozitorul de talent *Jeremias*, care însă a murit în floarea tinereții

apoi pe electicul smetanian, fostul șef de operă la Teatrul Național, astăzi mort, Karel Kovarovic, care a scris opere cu subiecte populare, Karel Weiss, cunoscut mai ales în Germania pentru operele sale „Evreul polones” și „Atacul morii”, pe actualul șef al operei din Brno *Frantisek Neumann*, cu operele „Beatrice Cenci” și „Nu te juca cu dragostea”, și pe talentatul director al Teatrului Național din Bratislava *Oskar Nedbal* — elevul lui Dvorák —, cunoscut bine în România ca șef de orchestră și compozitor. Pe lângă diverse compoziții pentru balet și operetă, el mai are și o operă, „Țăranul Iacob”, cu subiect din viața dela țară.

Muzica moravă are cel mai însemnat reprezentant în Leoš *Janacek*, care a evoluat individual —, depărtându-se de orice influență prin realismul său musical, care de mai multe ori atinge naturalismul, ceia ce-l face apropiat lui Musorgsky.

Predilecția sa pentru folclorul a făcut să conceapă un studiu amănunțit al cîntecelor și vorbirii populare, în care căuta accentul temelor sale.

Prin acest fel de compunere lucrările sale devin foarte originale. Din operele sale, din care câteva s'au jucat pe scenele mari ale Europei și Americii, menționăm: „Fata vitregă” și „Ecaterina Kahanova”. Mare succes a avut anul trecut cu ultima sa lucrare cu subiect din viața animalelor, intitulată: „Aventurile unei vulpi cuminții”.

O foarte puternică expresie au compozițiile sale pentru cor, muzică de cameră și orchestră. În afară de Janacek se mai găsește în Moravia un număr însemnat de compozitori de talent.

În ceia ce privește Slovacia, muzica slovacă a suferit efectul unei pasivități locale —, obișnuite în Ungaria. Prin oprirea și neglijența ungară, muzica slovacă a fost lipsită de

școli și centru cultural de tradiție. Dacă în trecut muzica slovacă a atins un nivel mai înalt trebuie să recunoaștem că meritul acestui fapt a fost al coloniștilor germani. În epoca de oprimare a Ungariei, Slovacia s'au sprijinit în muzică pe poporul slovac sănătos și solid, dînd îngrijire cîntecelor naționale, care, ca la toate națiunile slave, rămîn originale, atît prin caracterul lor estetic, cît prin melancolia lor, rămînînd însă cele mai frumoase dintre cele slave.

Cîntecele naționale slovace însă au și imprimat în destinul muzicii slovace simplitatea, care a împiedecat dezvoltarea muzicii superioare, iar compozitorii slovaci nu s'au inspirat decît din muzica simplă, populară, astfel că cele mai răspîndite lucrări nu sînt decît niște armonisări ale cîntecelor naționale. Cluj

Marele talent musical slovac n'a avut o îndrumare superioară, el rămînînd în formația diletan-ismului și autodidactismului.

Dintre compozitorii slovaci trebuie să amintim pe *Figuš-Bystry*, care, în afară de compoziții corale și cîntece slovace, a scris și o operă — care nu s'a represintat încă —, apoi compozitorul *Schneider-Trnavsky*, care în majoritate a compus cîntece naționale. În afară de mulți alții, o apariție simpatică în muzica slovacă e compozitorul Jan Levoslav *Beňa*, care și a făcut marea educație în apropierea clasicilor. Cu toate că destinul a împiedicat ca operele și calitățile sale să fie recunoscute în măsura pe care ar merita-o, el totuși are niște lucrări de valoare artistică, mai ales foarte numeroase compoziții vocale bisericesti în stil palestrinian, messe, coruri. Cîntate în spiritul lui Bach și Haendel și cîntece apropiate lirismului lui Schumann, precum și mărețe opere orchestrale, din

care se relevă poemul simfonic „Destin și ideal“. Bella a mai scris și o operă, împrumutând subiectul lui Wagner, cu titlul „Fierarul Wieland“. Ceia ce trebuie știut de Români e că Bella a trăit patruzeci ani în România, la Sibiu, ca director al corului «Armonia» și ca pedagog musical.

Bella astăzi are optzeci și

doi ani și o activitate de șaiszeci de ani în urma sa. Activitatea sa începe însă abia acum să radieze la orizont, aducând dovada că în Slovacia se ascund multe talente asemănătoare lui, care sperăm că se vor releva în cel mai apropiat viitor.

(Traducere cu concursul
d-lui D. BASILIU)

CRONICA

Cînd nu știi să taci.. — Un cas de ignoranță pretentioasă. — Sint de admirat avîntul și competența cu care «doctorul Ygrec» atacă, printr'un ziar de dimineață, problemele la ordinea zilei sau pe care d-sa le pune capricios la ordinea zilei. Intr'un recent articol competența d-sale, în colaborare cu alte mari competențe, se întreabă cu ifos: Ce caută Valmiki pe frontispiciu, Ateneului Român din București? alături de Copernik și Cuvier: Cine este acest Valmiki, pe care întemeietorii Ateneului l-au cocoțat atît de sus, dar pe care „doctorul Ygrec“ nu-l găsește în lexicoanele și enciclopediile d-sale?

Cine e Valmiki? Dacă distinsul Ygree dela ziarul de dimineață îl consideră drept un X oarecare pe Valmiki (*Gvalmiki* este scris din eroare de către executorul inscripției, care a pus în frunte un G inutil), aceasta se datorește, de sigur, împrejurării că simpaticul doctor e cam străin de literatura sanscrită.

Altfel, ar fi știut că Valmiki este autorul legendar al Ramayanei, opoieia indică, în care sint porestite faptele eroice ale lui Rama.— Despre această epopee, brahmanul Surgo Shiddanto, cunoscut ca întilul astronom și poet cunoscut în istorie, ni spune că este de o venerabilă antichitate.

Dar doctorul Y mai aduce vorba și de monumentul prostiei, simbolizat de Francesi în Hegessippe Simon, eroul dela Clermont Ferrand, stabilind o apropiere, pe care oamenii de bun simț o socotesc biverență și impietate față de amintirea primelor atenești,

Intr'o vreme cînd indianismul făcea epocă și la noi, întemeietorul Ateneului, acel om de ispravă care a fost Esarcu s'a gîndit să-l așeze și pe Valmiki în societatea pos-

tumă și nemuritoare a lui Copernik și Cuvier. Cei cari mai sint în viață din pleiada intelectuală de atunci, și-aduc aminte că bătrînul Esarcu s'a dus la marele Hasdeu ca să-l consulte asupra numelor ce vor figura pe frontonul Ateneului. Hasdeu și-a dat binecuvîntarea, nebănuind că, peste treizeci și șapte de ani, un Y oarecare, fie el chiar doctor, va contesta nu numai nemurirea, dar și existența lui Valmiki.

Ni pare rău că „doctorul Ygrec“, s'a ostenit să urce pînă în vîrf monumentul lui Hégesippe Simon, crezînd că de-acolo poate privi, supt perspectivă mai largă, frontispiciul Ateneului Român, cu gîndul de a-și lumina contemporanii asupra greșelilor înaintașilor noștri.

D-sa putea să facă același lucru rămînînd pe pămînt, că tot aceea era. Așa se întîmplă însă cînd nu știi să taci.

L. I.

Primum vivere.., era preceptul celor vechi, prin care își rîdeau de oamenii ce știau să facă filosofie și să cultive artele, dar cari nu se gîndiau să-și creeze mijloacele de existență.

Setea de glorie, vanitatea de a fi mai presus de mulțime, a rătăcit în toate epocile multe suflete, pentru a le prăbuși, apoi, asemenea cutezătorului Icar, din înălțimile unui vis superb ca orice miragiu, dar cu mult peste puterile unor biete aripi de șindilă.. Numai vulturilor li-e dat să zboare spre culmile azurii, numai geniul poate să seavinte către sferile eternului Frumos, către Olimpul cugetării.

Totuși, acest adevăr, atît de simplu, scapă adesea observației celor ce bat la porțile de argint ale tem-

plului Artei. Și vezi de multe ori tineri plini de sănătate, în stare să cucerească prin muncă tot ceia ce face o viață tihnită, plină de micile satisfacții burghese, trosindu-și forțele prin cafelele și cenace indolente, ducînd o miserabilă existență de boem, fiindcă vre-un succes ieftin ori lauda vre-unui prieten generos i-au făcut să creadă că sint artiști de geniu..

Ba chiar această mentalitate bolnăvicioasă stăruie și atunci cînd vre-un triumf temeinic i-a consacrat, concepția multor scriitori și artiști de samă. la noi în deosebi dar și aiurea, fiind că însăși menirea lor specială în lume îi sortește unei vieți speciale. O viață desordonată, excesivă, înglodată în vițiu, lene și imoralitate, o viață pe care o încheie nebunia,—iată cum gîndesc foarte mulți că trebuie să trăiască artistul, omul de geniu. Victime ale acestei greșite concepțiuni au fost cele mai puternice personalități artistice pe care le-a avut neamul nostru: *Eminescu, Iosif* și atîția alții. Au crezut că nu trebuie să-i mai preocupe altceva decît arta lor, că de rest nu trebuie să se sinchisească, și că trebuie să renunțe mai ales la viața burghesă care-i stricătoare unui artist de rasă... Așa au crezut scriitorii generației de eri, așa mai cred încă mulți și astăzi, — cu toată dureroasa experiență a trecutului, cu toate exemplele menite să-i învețe adevăratele datorii ale artistului către sine însuși și către artă.

Goethe este, poate, cel mai mare poet al lumii, geniul incomperabil în a cărui operă găsești chintesența întregii umanități; totuși el a trăit o viață pozitivă, realistă, muncind în direcții multiple, agonisînd bunuri pămîntesti, crușîndu-și sănătatea. A fost ministru, director al teatrului din Weimar, consilier intim al ducelui de Weimar; și totodată, savant, diplomat, profesor, om de lume, gospodar harnic, sportsmann, prieten adevărat, soț, tată, bu-nic.

Primum vivere, deinde philosophari, sau: mai întiliiu scriitorul să-și asigure o existență mulțumitoare, exercitînd vre-o profesiune productivă, și apoi să facă artă. Numai avîndu-și independența materială asigurată, va putea produce opera; numai astfel va scrie în răgaz cărți de la care nu va aștepta să-i procure pinea zilnică. Iar succesul, mai bine pregătit, va veni mai sigur dacă trebuie să vină. «Este o greșală să crezi că miseria este un stimulent; miseria ucide in-

spiratia», a spus cu drept cuvint un ginditor francez.

Flaubert, neintrecutul culptor al cuvintului frances, gindia tot astfel cind pretindea ca Literele sint un lux. Iar *Béranger* sfatua pe tinerii ce doriau sa imbratiseze cariera scrisului: Nu contați pe literatură pentru a trăi. Literatura poate fi asemuită unui baston de promenadă, niciodată însă nu vă va face slujba unei cirje.»¹⁾

N. N. V.

„...va vorbi un mititel...“—

Maestrul incercărilor de bibliografie cronologică în istoriografia română fiind invitat să colaboreze la numărul omagial al «Mișcării Literare» închinat memoriei lui Slavici, are grijă ca, în răspunsul pe care îl dă d-lui Rebreanu, să încunoștiințe nația că d-sa a parafat ultima pagină a volumului III al *Istoriei civilizației române moderne* și că în curind fecundul d-sale condeiu ni va dărui o serie nouă de *Probleme fundamentale ale literaturii române*.

Părerea d-sale «nu e compatibilă cu un număr omagial», pentru că din scrisul lui Slavici pe subtilul estet și pe profundul înțelegător E. Lovinescu îl interesează numai „*caracterul specific românesc*“, nu și „*valoarea sa estetică*“.

Articolele celui de curind dispărut erau „scrise poate corect românește, dar nu și frumos românește: — scrise adecă într'o limbă greoaie, provincială, într'un stil demodat (N.R.) și supărător prin prolixitate și lipsă de relief“.

Părerea sa e incompatibilă cu un număr omagial și totuși și-o spune într'o oarecare măsură. Ce ar fi fost dacă, în locul grimasei de amenințare către opera lui Slavici, care e artă, orice ar zice d. Lovinescu, ni ar fi analizat obiectiv cu toate calitățile și scăderile ei una din bucățile celor trei volume? Nu s'ar fi supărat nimeni, nici țarina de pe mormintul celui cu activitatea publică «profund vătămătoare» n'ar fi sărit în ochii celui care a obosit vorbind despre civilizație. Impietățile nu sint răsplătite niciodată rău. Dar cine știe, poate, atunci n'am mai fi știut că ilustrul critic lucrează de zor pentru viitorul bibliograf și am fi fost lipsiți și de înțeleptul d-sale dicton final: „In fața gropii, minciuna a devenit tradițională“, pentru că versul lui Eminescu a devenit de mult lege.

G. V. B.

Lumea, an. I, nr. 37.

Reținem „*O suferință*“ a d-lui T. Argezi și traducerea d-lui Topirceanu: *Pilotul*, de G. Steynen. O observație justă asupra lui Panait Istrati.

Restul slab. Stilul în care sint scrise multe din celelalte bucăți (In tirgul Folticenilor, Muntele Ararat) merge pînă la a fi nesuferit: cind nerominesc, cind vorbărie pretențioasă și incurcată. Un singur exemplu: „Păpuși în palmele chirurgului scrofulelor de stil; *sterilizatorul altarelor pestilentializate* de baccilii ridicolului; arhanghelul reptilelor chemate și nechemate, purgate prin promiscuitatea breslelor de tot soiul, minate de cleptomanie și analfabetism, trăindu-și tragedia cavernei, puturoasei și cangrenatei lor ratări, etc! — În adevăr e ceva nevoie de sterilizare, de desinfecție, în stilul „Sărmanului Klopștok“.

B.

O explicație

Una din fiicele lui Slavici îmi dovedește că tatăl său a fost înscris la naștere cu acest nume.

Iau act. Dar atunci părintele lui a creat acest nume, care nu e popular și nu poate traduce decit pe „Sirbu“.

N. Iorga

Ilustrațiunile din prima pagină a Universului Literar nr. 36 (Biserica Sfintul Teodor din Iași și nr. 37 (Uliță din Iași) sint reproduceri după desemnul d-lui Horia Teodoru.

Revistele, publicațiile ca și corespondența literară a „Universului Literar“ să se trimită d-lui Ion Singorgiu, Calea Victoriei 89, Scara B.

Cărți

A. Cotruș: *Versuri*, Arad.— D-l Cotruș vrea să scrie poezie nouă Zicem vrea, nu pentru că ar fi greu să scrii versuri alandala, să înfățișezi material poetic abracadabrant, să faci colecții sau șiruri de păre-

chi de noțiuni contrarii, ci pentru că unele luminișuri în poesia sa ni fac să întrevădem un alt drum pe care îl mină și temperamentul și imaginația și puterea creatoare a stilului său.—De aceea rău face d. Cotruș că stăruie pe cărări întortochiate, cind altul e rostul său.

Aceasta ar trebui să o înțeleagă poetul „Elisabetei“, cind însuși se smulge fără voie din fuga neînțeleasă către nou, cum e în poesia „Bradul“. Impresii care nu sint căutate, o simțire care nu e de împrumut, un gind limpede se împletesc laolaltă. Imaginea nu mai e cea pregătită în laboratorul de chimie; ea e clară și plastică.

„*Stinca-mamă îl întinde parcă'n palmă-i peste abis, cucernic.*

Să-l invete cu nevoile

Să-l boteze'n voie ploile“...

Dacă d. Cotruș ar avea cu adevărat și darul versificației, n'ar recurge la acele însăilări de rinduri în prosă învirstate cu versuri. Cind accentul tonic îți incurcă ritmul, schimbi rindul, dar nu faci aceasta pentru că ritmul sufletesc ar cere-o.

D-l Cotruș s'a aviatat în versul fără rimă, silit de greutatea de neînvinș a găsirii rimei. Cind le poate găsi—fie că vin fără voia poetului —se grăbește să le utilizeze oricît de slăbuțe ar fi:

„*Se'mprăștie sălbatec tinerețea mea și a ta.*

Ca florile de măr în nișelia grea“

D-l Cotruș e convins „c'a în-trevăzut minuni.

Acolo unde alții n'au căzut nimic“ și ni înfățișează aceste minuni după cum îi e vrerea, de oare ce nu-l tulbură posibilitatea unui control în ceea ce privește personala apariție. Multe poezii sint inspirații de o clipă, aruncate în fugă pe pagina unui album.

Une ori se lasă dus de mină de d. Minulescu („O plecările, plecările“), iar alte ori, cum e în „L-am întâlnit pe Dumnezeu“, noi îl întâlnim pe d. Lucian Blaga. Manieră blagistă e și aceasta:

„*Sanie peste zăpada veacurilor—*

[Gînd!

Cînd lupii nopții mi-or fi smuls

[urlînd

Din tine trupul singerînd“.

Trupul singerînd al gîndului smuls de lupii nopții! Simțimentul dominant al poeziei d-lui Cotruș e regretul timpului trecut și cu el acel al copilăriei care ar putea primi încadrarea într'o formă corectă a versului clasic și haina unui stil simplu, care poate fi oricît de strălucitor.

In volumașul celor șasezeci și trei

de pagini ni se prezintă o poezie înpăunată silît și obositor cu forme de stil care cer toată preocuparea, îndepărtîndu-te de înțelegerea fondului și de pătrunderea simțirii.

Foarte clare apar înțele prosaisime care contrastează evident cu cea ce oumim noi poezic :

„Obraji lor rotunzi mai roșii
ca sfeclă“

sau

„Ah, îmi venia să mă reped la ei“

sau

„Ca un măcelar înfurat“.

Credem că Ardealului ar trebui să i se dea poezia sănătoasă și plină a sufletului românesc, în graiul limpede asemeni cristalului piraclor de munte, nu bișbiială în explicarea ființei și neființei, și nu limba încurcată așezată în toate șaradele stilului modernist. G. V. B.

Reviste

L'Illustration économique et financière, număr special pentru România, 1925.

Pentru deplină cunoaștere a așezămintelor noastre economice și financiare, numărul acesta, pe care marea revistă franceză ni-l consacră nouă, este de un interes peste care presa noastră în general și revistele în special au trecut foarte ușor.

Cele mai de samă personalități ale insti uțiilor noastre particulare și de Stat au pus la contribuție informația cea mai documentată cu putință. Nici o ramură de bogăție națională și nici o instituție prin care să se fi pus în valoare această bogăție, n'a rămas netrecută la răboj. Și nu numai atât. Cei cari au avut a spun ceva, au spus o c'un lux de date și de considerații speciale, alăturînd și cele mai nemerite clișee de propagandă, încît nu se putea arăta o mai minuțioasă și mai clară oglindire *despre ceea ce avem*. Rînd pe rînd trec prin fața cititorului: imensa bogăție petroliferă cu utilajul și societățile respective, comorile miniere, izvoarele de energie electrică, metalurgia, șantierile, fabricile de cherestea, lucrările agricole, lucrările de artă, comerțul, finanțele, etc.

Urmărînd însă cu atențiune această publicație specială, închinată României, nu se poate să-ți scape largă contribuție culturală pe care o dau d-mi N. Iorga, S. Mehedințu, V. Zaborovschi, C. Kirilescu, N. Maxim, M. Haret, Căpitanul Laurent și mai ales d. de Manneville, ministul

Franciei la București, despre cea ce sintem. E în adevăr un omagiu de o distincție rară, acela pe care ni-l aduce reprezentantul civilizației franceze la București. Portretul pe care-l face țeranilor noștri îi aduce aminte de strămoșii francesi, iar acela pe care-l schițează sătencelor romine îi evocă înrudirea cu frumoasele Greciei antice. Ce frumos consemnează acest om de elită spusele unui țeran român care nu se îndoiește «că sintem de aceeași familie de oarece cînd trec Francesii prin sate e noastre, cîini nu latră!» Nu-i scapă pieatea cu care Români înțrețin mormintele francese presărate darnic în țintirimul dela București, Iași și Constanța, nici primirea ospitalieră al cărui secret îl are numai Românul, nici iudemnul către compatrioții săi turiști de a lăsa toate pentru a colînda „o țară seducătoare și cu deosebire originală» cum e România, unde „e mai mult aur ca aiurea într'o rază de soare și mai mult pitoresc de cit ori unde. Pină și coloanele de praf ridicat de turme i se par «de-o incomparabilă splendorare».

Excursia științifică pe care o face d. profesor Iorga de-a lungul istoriei ce evocă legăturile franco-romine, din cele mai vechi timpuri și pină la înehgarea definitivă a unității noastre politice, constituie un monument de prietenie și dragoste națională.

La toate cele spuse vom adăuga că n'a rămas monument de artă veche sau nouă, care să caracterizeze țară și poporul românesc și să nu figureze în acest număr de întărire a legăturilor sufletești și economice dintre Franța și România.

I. Gr. O.

„Mișcarea Literară“, nr. 42—43.—Număr pios închinat memoriei lui Slavici, cuprinde reproduceri din opera dispărutului prosator. „Pagini inedite“ sint un capitol din istoria vieții sale.

Un studiu literar ni oferă d. Struțeanu îndrituire a cunosătorului și în elegătorul literaturii românești și a deapropaelui cercetător al operii lui Slavici.

În celelalte articole, încercări reușite de a înfățișa omul.

Cu prilejul acestei morți prea s'a crezut dator tot cetățeanul purtător de cîndeu să scrie despre suferinile și greșala politică a lui Slavici, prea s'au legat toți, cercînd să justifice, cea ce fatal e legat de trecătoarea mină de pămînt.

Am fi vrut mai multă preocupare

pentru opera ce prezintă atîta valoare pen'ru literatura romină, nu pentru istoria literară, d-le Lovinescu.

Am fi vrut un studiu care să cuprîndă înțelegerea valorii acestei opere. O analiză clară, deplină a fondului și a conținutului n'am văzut. O caracterizare sintetică n'a ispitit pe profesioniștii teoriilor literare la noi.

Cît de interesantă ar fi fost și o încercare de cercetare genetică a operii lui Slavici! În schimb, aprecierile formei în care a scris unul din făuritorii prosei românești, n'au lipsit nimănu.

Ce ușor e să te rostești reproducînd în perifrasede cea ce a spus altcineva cu o zi mai înainte hotărît și clar.

G. V. B.

In toamna aceasta se implinesc douăzeci de ani dela apariția revistei literare „Ramuri“ al cărui director este astăzi d. N. Iorga.

Pentru aceasta s'a hotărît punerea de pe acum supt tipar a unui volum sărbătoresc.

Volumul va fi tipărit în condițiuni tehnice neobșnuite și în cele 300 pagini se intenționează strîngerea tuturor colaboratorilor de pînă acum ai „Ramurilor“.

Pentru aceasta redacția revistei face un călduros apel la vechii și noui colaboratori cu rugămîntea de a trimite manuscrise, fotografii și semnături pe adresa: Institutul de arte grafice „Ramuri“, Craiova.

Cu prilejul deschiderii cursurilor universitare de anul acesta „UNIVERSUL LITERAR“ va apărea într'un număr închinat vieții universitare, la care vor colabora domni profesori și studenți ai tuturor universităților din țară.

Universul Literar

Cuponul Nr. 23.

Străngeți complet aceste cupoane și veți lua parte la premiile „Universului“ printre cari 2 CASE și 2 VILE.

— Tragerea în toamnă — Citiți în „Universul“ lista premiilor.